

KORT NIEUWS

HISTORISCH WATERPLAN LITH

Het Historisch Waterplan is een experimenteel Belvedere-project dat wordt gemaakt in opdracht van de gemeente Lith en het Waterschap Aa en Maas. Het heeft als doel om te onderzoeken of en hoe het historisch watersysteem als ruimtelijk kwaliteitsaspect inzetbaar is. In het plan is gezocht naar aanknopingspunten uit het verleden om vorm te geven aan de oplossingen voor de knelpunten van het watersysteem in het heden en in de toekomst.



Lithergraaf (Lith) mei 1979'

Naast het aandragen van concrete verbeterings-plannen is het historisch waterplan erop gericht om de bevolking te betrekken bij het water in hun omgeving. Naast een diepgaand archiefonderzoek, waarbij onder andere oude handschriften



Watersnood bij Lithoijen omstreeks 1925'

en kaarten zijn bestudeerd, zijn interviews onder inwoners van de verschillende dorpen in het plangebied afgenomen. Uit dit waardevolle materiaal komt een beeld naar voren van de wijze waarop de bewoners in het verleden met het water hebben geleefd. Op grond van de inventarisatie van het huidige en historische watersysteem wordt in het plandeel van het rapport aangegeven op welke wijze in de toekomst met het water in de gemeente Lith omgegaan zou kunnen worden. In samenwerking met Alterra Wageningen, het Brabants Historisch Informatie Centrum en de Heemkundekring "Maasdorpen in de gemeente Lith" stelt Adviesbureau Cuijpers het Historisch Waterplan Lith op. Voor de zomer van 2005 zal het eindrapport het licht zien.



Watersnood bij Lithoijen december 1993'

¹ bron: Heemkundekring "Maasdorpen in de gemeente Lith"

ERFGOED EN STEDENBOUW

De Beroepsvereniging van Nederlandse Stedenbouwkundigen en Planologen heeft een werkgroep ingesteld die zich gaat inzetten voor de culturele planologie. Culturele planologie houdt zich bezig met het benutten van culturele kwaliteiten van een gebied voor nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen.

De werkgroep gaat, met financiële steun van het projectbureau Belvedere, het komende jaar activiteiten ontplooiën om cultuur en cultuurhistorie meer op de agenda van stedenbouwkundigen en planologen te krijgen.

Tijdens de jaarlijkse BNSP-dag op 11 november 2005, waar actieve leden de kans krijgen zichzelf en hun projecten te presenteren, zal de werkgroep 'culturele planologie' onder meer een workshop en excursie aanbieden. Daarnaast zal de werkgroep zich in diverse publicaties richten tot vakgenoten, met als doel culturele planologie niet alleen als begrip, maar juist ook als manier van denken en handelen gemeengoed te laten worden.

Het initiatief voor deze werkgroep ging uit van Jos Cuijpers van Adviesbureau Cuijpers. John de Jong, cultureel planoloog bij Adviesbureau Cuijpers, is lid van de werkgroep.

Colofon

ERFGOED wordt samengesteld door
Adviesbureau Cuijpers
Leeghwaterlaan 26
5223 BA 's-Hertogenbosch
en verspreid in gecontroleerde circulatie.
Opmerkingen over inhoud en toezending, aan:
info@adviesbureaucuijpers.nl

ERFGOED

nieuwsbrief over erfgoedplannen - nummer 2 - juni 2005

PROEFNUMMER "ERFGOED" GROOT SUCCES

Het eerste nummer van "Erfgoed" is enkele maanden geleden verzonden naar alle gemeenten in Nederland en daarnaast aan diverse instellingen die zich met erfgoed bezighouden. Daarbij was aangegeven, dat men zich kon aanmelden om in aanmerking te komen voor gratis ontvangst van de volgende nummers. (info@adviesbureaucuijpers.nl) Het aantal aanmeldingen was overweldigend en is nog steeds groeiende (aanmelden kan nog steeds). Dit bewijst dat deze nieuwsbrief als informatiebron voor erfgoedbeleid en culturele planologie op lokaal niveau, in een grote behoefte voorziet. Het eerste nummer is te downloaden als pdf-bestand van onze website (www.adviesbureaucuijpers.nl), kies hier de link nieuwsbrief.

GEMEENTE VEGHEL ZET ERFGOED OP DE KAART

De gemeente Veghel heeft recentelijk een reeks inventarisaties en onderzoeken laten uitvoeren, waarbij de cultuurhistorische kennis geactualiseerd werd. Te noemen zijn: de actualisering van de monumentenlijst, de archeologische waardenkaart en de opstelling van de Welstandsnota, waarbij de stedenbouwkundige ontwikkelingsgeschiedenis in kaart is gebracht. Vanuit de gemeente werd geconstateerd

dat een goed overzicht van het geheel ontbreekt. Adviesbureau Cuijpers is gevraagd om een erfgoedkaart op te stellen waarbij ook de landschapshistorische aspecten in beeld worden gebracht. Een dergelijke overzichtskaart is belangrijk voor toepassing in de ruimtelijke ordening en het monumentenbeleid, maar kan ook inspirerend zijn voor toeristisch-recreatieve initiatieven, verbreding van de landbouw en erfgoed-educatie.



Uitsnede erfgoedkaart Veghel

VERBETER DE WERELD - BEGIN BIJ DE STEDENBOUW

Weinigen zullen de huidige groot-schalige woonuitbreidingen en bedrijventerreinen associëren met idealisme en een positieve ideologie. Toch ligt de wortel van de huidige stedenbouw in een tijdperk, waarin er een onbedaarlijk vooruitgangsideaal was en velen ervan overtuigd waren dat door een goede architectuur en stedenbouw het leven van de minder geprivilegieerden kon worden verbeterd.

Aan het eind van de negentiende eeuw ontstond in Engeland de zogenaamde tuinstadbeweging. De geïndustrialiseerde steden waren er eindeloos, grauw en ongezond. De tuinstadbeweging streefde naar de stichting van nieuwe steden temidden van het landelijk gebied; steden die ruim, groen en open zouden zijn. De tuinstadbeweging kreeg ook in Nederland veel navolgers. Alleen waren de doelstellingen bescheidener: in plaats van complete steden streefden de aanhangers

naar de totstandkoming van ruime groene wijken met aantrekkelijke huizen voor iedereen. In de eerste helft van de twintigste eeuw zijn diverse van dergelijke complexen in het kader van de volkswoningbouw gerealiseerd, niet zelden in clusters aan 'gewone' straten op enige afstand van het



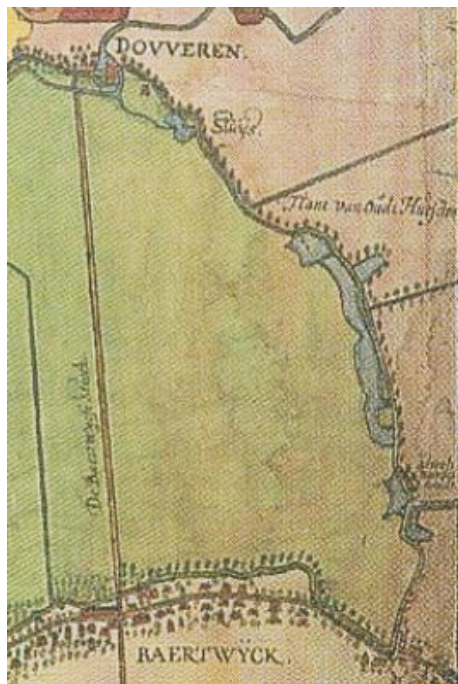
Het ideaal van de tuinstad-beweging: voor iedereen een vrijstaande cottage temidden van het groen

oude centrum. Kenmerkend is dat ze oorspronkelijk als samenhangend geheel zijn ontworpen. De architectuur is overwegend ingetogen en sober van opzet met een verfijning in de kleurtoepassing en detaillering. De tuinstadbeweging heeft een geweldige invloed gehad op de manier waarop Nederland is ingericht. Net als toen wordt het eengezinshuis in het groen met voor- en achtertuin door verreweg de meeste mensen gezien als ideale woonvorm. Na het tuinstadideaal kwam het modernistische ideaal van lucht, ruimte en licht en van huisvesting van de moderne mens in "woonmachines". Daarna kwam weer een terugkeer naar kleinschaligheid en overzichtelijkheid. Maar het ideaal van het scheppen van een betere wereld bleef steeds vooropstaan bij de planners. Pas de laatste decennia is dit naar de achtergrond verdwenen en werden praktische en zakelijke overwegingen leidend voor de vormgeving.

uit: Erfgoedplan Oss

STILTE NA DE STORM - DE ELSHOUTSE ZEEDIJK

Op 24 januari 2005 is in de gemeente Heusden onder brede belangstelling het eindrapport 'Elshoutse Zeedijk - Stille na de Storm' gepresenteerd. In dit strategisch plan, dat mede tot stand kwam dankzij rijkssubsidie volgens de Belvedere-regeling, worden aanbevelingen ten aanzien van de bescherming en ontwikkeling van de Elshoutse Zeedijk en haar omgeving gedaan. Doel van het plan is om aanwezige cultuurhistorische waarden



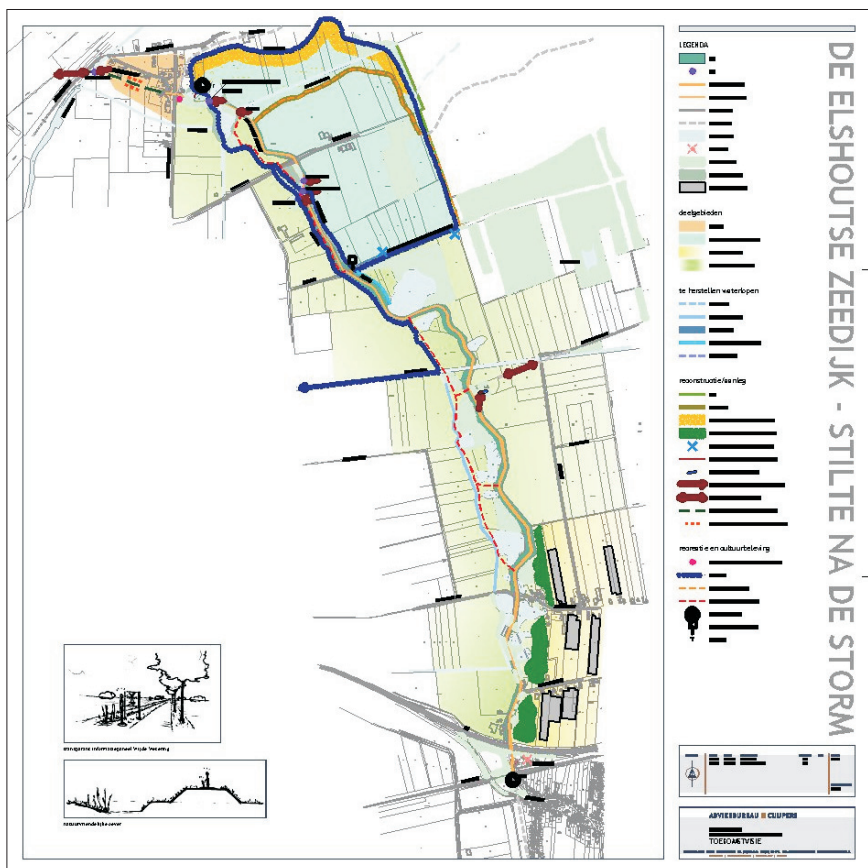
De Elshoutse Zeedijk - fragment van een kaart van Cornelis Jan Symonsz de Jonge, 1599

te benutten, door ze een rol te laten spelen in de ruimtelijke ordening en de landschappelijke en toeristisch-recreatieve structuur van de omgeving. Uit het verhaal van de plek blijkt hoe het gebied van de Elshoutse Zeedijk door de eeuwen heen heeft geleden van het water. Dit lag deels aan stormvloed, overstromingen, overtollig grondwater, maar was ook te danken aan de ligging in militaire verdedigingslinies. De dijk werd in de zestiende eeuw, als onderdeel van de Stelling van Heusden, opgenomen in de Oude Hollandse Waterlinie. Twee verdedigingswerken - de Schans op Doeveren en de Schans op de Zeedijk - werden aangelegd om de dijk, die diende als access in het inundatiegebied, en de sluizen waarmee het gebied onder water kon worden gezet te beschermen. In eerste helft van de achttiende eeuw pleitte de vermaarde vestingbouwkundige Menno van Coehoorn voor het voeren van de landsverdediging achter gesloten linies zo dicht mogelijk bij de grenzen van de Republiek. De Stelling van Heusden, en daarmee het gebied van de Elshoutse Zeedijk, werd onderdeel van de Zuiderfrontier. In de loop van de 19^{de} eeuw ging de militaire functie verloren. De tijden dat de Elshoutse Zeedijk het toneel vormde van storm en strijd liggen ver achter ons. Tegenwoordig treft men hier vooral rust. Tal van elementen herinneren echter aan het bewogen verleden van het gebied. Zo getuigen de wielen aan de voet

van de dijk nog van de dijkdoorbraken die hebben plaatsgevonden. Het landschap vormt als het ware een spiegel van de geschiedenis. Vanuit deze gedachte wordt in het rapport gepleit voor een planologische gebiedsbescherming. Geconstateerd wordt dat het beschermen van afzonderlijke objecten schromelijk tekort zou schieten voor hetgeen we eigenlijk willen beschermen: de karakteristiek van een plek. In het rapport wordt voor de Elshoutse Zeedijk een toekomstvisie geschetst. Uitgangspunt voor de planvorming zijn de rust en het verhaal van de plek. De dijk is in samenhang met het omliggende landschap en de daarin gelegen landschapselementen benaderd. Ten einde de recreatieve waarde van het gebied te vergroten wordt voorgesteld om bij de inrichting van het gebied de zichtbaarheid van objecten en structuren te verbeteren en toegankelijke informatie aan te bieden die de achtergrond ervan verduidelijkt. Onderdeel van de visie zijn tevens enkele voorstellen tot recreatieve routevorming.



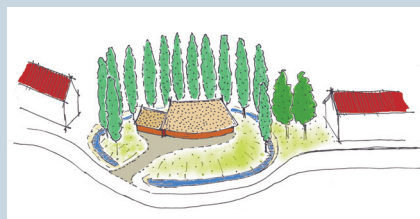
Referentiebeeld transparant informatie-paneel "De Wijde Wetering"



Plan-kart

ARCHEOLOGISCHE VONDSTEN IN NIEUWE WOONUITBREIDINGEN

Bij veel woonuitbreidingen die de laatste decennia in Nederland zijn gerealiseerd, zijn tevoren archeologische opgravingen verricht. Helaas komen de, vaak verrassende, resultaten van die archeologische opgravingen tot nu toe vrijwel nooit terug in het stedenbouwkundig ontwerp van de locatie. Dit is wel goed mogelijk.



Natuurlijk is er geen "recept" voor, maar met enige creativiteit kan de vroegere geschiedenis van de plek zichtbaar gemaakt worden. Het bijgaande tekeningetje gaat over een (denkbeeldige) locatie waar een middeleeuwse woonplaats is ontdekt. Door een afwijkende bebouwing, een afwijkende erfaanleg, opgaande bomen en een bocht in de weg, wordt deze plek gemarkeerd. De plek wijkt duidelijk af van de omliggende bebouwing. De sfeer van de bebouwing verwijst naar de historische bebouwing die er ooit heeft gestaan. Dat dit niet meteen hoeft te leiden tot historiserende bebouwing bewijzen referentiebeelden. **uit: Erfgoedplan Oss**

"ENTHOUSIAST OVER HET ERFGOEDPLAN"



Interview met M.G.T.M. Thijssen, wethouder Landschapsontwikkeling en Welzijn van de gemeente Sint-Oedenrode

U bent wethouder van Landschapsontwikkeling en Welzijn (met uitzondering van sport en sociale zaken). Dat is een combinatie die je niet zoveel ziet.

Toch vind ik het een logische combinatie. Als je het over welzijn hebt, dan speelt groen daar een belangrijke rol in. In een mooie gemeente als Sint-Oedenrode is het groen een belangrijk welzijnsaspect. Het zorgt voor een goede leefomgeving. Toen Sint-Oedenrode in 2000 tot Groenste Dorp van Europa werd uitgeroepen, waren we natuurlijk apetrots, vooral ook omdat het totale groenbeleid van de gemeente medebepalend was voor die uitverkiezing.

Waarom heeft u in 2004 besloten een erfgoedplan te laten opstellen?

Wij vinden ook het erfgoedbeleid een belangrijke factor in het welzijn. Het geeft diepte en kleur aan de omgeving, het toont de identiteit en de eigenheid. Natuurlijk is het erfgoed ook interessant voor toeristen en recreanten. Maar het is ook belangrijk voor onze eigen inwoners. Daarom willen we uitdragen waarom onze kastelen ontstaan zijn, waarom boerderijen op een bepaalde plaats liggen, hoe het cultuurlandschap is ontstaan. Dit bindt ons aan ons eigen dorp, het geeft aan waar onze wortels liggen. In deze tijd van globalisering en consumptiedrag geeft het erfgoed verdieping en zingeving. Vanuit welzijns-oogpunt is het erfgoedbeleid dus wel degelijk belangrijk.

Daarom richten we ons ook mede op de jeugd. In het kader van het erfgoedbeleid zijn we bezig met een Educatieproject, waarin de jeugd spelenderwijs verteld wordt over het ontstaan en de ontwikkeling van kasteel Henkenshage, kasteel Dommelrode, de Smederij van H.J. van de Kamp, het Sint-Paulusgasthuis en onze Knoptoren. Daardoor kweek je vertrouwdeheid en verbondenheid met de eigen woonomgeving. Natuurlijk hoeft de gemeente niet alles te doen. Wij moeten uitdagen, zodat de mensen zelf de handen uit de mouwen steken. Zo gaan mensen uit een buurt de poort aan de oprijlaan van een oude hoeve vlakbij Sint-Oedenrode herstellen. Dat is een klein voorbeeld van hoe het erfgoedplan mensen kan inspireren om zelf in hun eigen omgeving op een goede manier bezig te gaan. Wijzelf gaan een boerderijfietsroute uitzetten, waarbij mensen de verschillende boerderijtypen en de achtergronden leren kennen.

Hoe ziet u de relatie met andere beleidsvelden, zoals de ruimtelijke ordening?

Het erfgoedplan moet richtinggevend zijn, maar niet alles exact vastleggen. Als je op een bepaalde plek bezig gaat moet je snel te weten kunnen komen welke randvoorwaarden er vanuit het erfgoed zijn. Daarom is het een naslagwerk, een richtinggevend instrument om rekening mee te houden bij ontwikkelingen. Maar het is geen verlengde van de Monumentenwet. Het moet overtuigen en inspireren en niet verbieden. Dat werkt niet.

Wat vindt u van de manier waarop het proces van totstandkoming tot nu toe is verlopen?

We zijn natuurlijk nog niet klaar, het eerste concept van het plan is pas gereed. Maar wat mij aangenaam verrast heeft, is het enthousiasme dat het stuk tot nu toe heeft losgemaakt, zowel binnen, als buiten de gemeentelijke organisatie. Veel mensen binnen het gemeentehuis hebben in het erfgoedplan aanknopingspunten voor hun werk gevonden. De inventarisatie, waarin op kaart en in een rapport al het aanwezige erfgoed van enige omvang is weergegeven, is een toegankelijk en mooi naslagwerk, dat zeker nog lange tijd bruikbaar zal blijken.

Ook was ik verbaasd door de omvang van het totale Erfgoedplan dat Adviesbureau Cuijpers heeft samengesteld. Er blijkt uit dat er met enthousiasme en creativiteit aan gewerkt is.

SUSKE EN WISKE DE VLIEGENDE KLOMP

Sint-Oedenrode was lange tijd het centrum van de klompen-industrie. Ter herinnering hieraan heeft de gemeente jaren geleden een twee meter lange, houten klomp opgericht. Door vandalen werd dit reuzenschoeisel regelmatig in de Dommel gegooid. Besloten werd om de houten klomp te vervangen door een betonnen klomp. Sinds de plaatsing is deze niet meer van zijn voetstuk gehaald.



In 1975 schreef Willy Vandersteen 'Suske en Wiske - De Vliegende Klomp', waarin hij de reuzenklomp uit Sint-Oedenrode als vervoermiddel liet dienen voor de beroemde stripfiguren. In de strip - die in samenwerking met de toenmalige Provinciale VV Noord-Brabant werd uitgegeven - vliegen Suske, Wiske en tante Sidonia langs verschillende bezienswaardigheden in Noord-Brabant.



Ook komen zij in Sint-Oedenrode langs het Sint-Paulusgasthuis. De strip is in 1999 herdrukt ter ere van het 14de Brabantse Stripspektakel.



uit: Erfgoedplan Sint-Oedenrode